

Баганець О. В.,
здобувач кафедри правосуддя
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка,
заслужений юрист України

ДОКАЗУВАННЯ СТОРОНОЮ ОБВИНУВАННЯ ПРИЙНЯТТЯ ПРОПОЗИЦІЇ, ОБІЦЯНКИ АБО ОДЕРЖАННЯ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ СЛУЖБОВОЮ ОСОБОЮ: ОКРЕМІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ

У статті висвітлюються проблемні питання здійснення стороною обвинувачення доказування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою.

Ключові слова: сторона обвинувачення; доказ; доказування; неправомірна вигода.

В статті освещаются проблемные вопросы осуществления стороной обвинения доказывания принятия предложения, обещания или получения неправомерной выгоды должностным лицом.

Ключевые слова: сторона обвинения; доказательство; доказывания; неправомерная выгода.

Доказування у кримінальних провадженнях щодо прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою є досить складним тривалим процесом, оскільки злочини цієї категорії у більшості випадків вчиняються в умовах неочевидності, нерідко організованими професійними злочинними угрупованнями, які характеризуються конспіративністю, наявністю корумпованих зв'язків у правоохоронних і судових органах, що у свою чергу призводить до появи низки проблемних питань, на-

явність яких негативно позначається на ефективності здійснення доказування стороною обвинувачення прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою, про що свідчать результати проведеного аналізу матеріалів правозастосовчої практики.

Зважаючи на актуальність зазначеної проблеми, питання кримінального процесуального доказування досліджували такі науковці як Ю. П. Аленін, Р. С. Белкін, В. Д. Берназ, В. М. Гмирко, В. Г. Гончаренко, Ю. М. Грошевий, Є. Г. Коваленко,

С. О. Ковальчук, І. І. Котюк, Л. М. Любойко, Є. Д. Лук'янчиков, М. М. Михеєнко, В. Т. Нор, М. А. Погорєцький, Д. Б. Сергєєва, С. М. Стахівський, М. М. Стоянов, М. С. Строгович, О. Ю. Татаров, В. М. Тертишник, Л. Д. Удалова, С. А. Шейфер, М. Є. Шумило, О. Г. Яновська та інші, водночас проблемні питання доказування стороною обвинувачення прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою є недослідженими. У зв'язку з чим, зважаючи на обсяг статті, виникає потреба у дослідженні проблемних питань здійснення доказування стороною обвинувачення прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою, що і є метою нашої статті.

Результати проведеного аналізу матеріалів правозастосовчої практики свідчать про те, що найбільше проблемних питань, пов'язаних із здійснення доказування стороною обвинувачення прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою, виникає під час здійснення досудового розслідування злочинів цієї категорії.

У ході розслідування фактів прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою одним із першочергових завдань, що стоїть перед слідчим і прокурором, є виявлення як предмету неправомірної вигоди, так і документів, зокрема управлінських (розпорядження, накази, протоколи), бухгалтерських, приватних (чернетки, листи, записи в настільних календарях, записних книжках, телефонних довідниках, на окремих аркушах) та інших (рахунки готелів, реєстрація автомобілів, придбання квартири), що можуть свідчити про прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою, наявність попередніх переговорів та домовленостей між особою, яка одержує неправомірну вигоду, та особою, яка її надає, щодо суми неправомірної вигоди, час та місце їх зустрічі і т. д. Ці документи мають край важливе значення для здійснення

досудового розслідування злочинів цієї категорії, оскільки можуть бути використані стороною обвинувачення як докази для встановлення обставин, що входять до предмету доказування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою. Як показує практика, зазначені докази можна отримати під час проведення відповідних слідчих (розшукових) дій, зокрема огляду приміщення, обшуку за місцем проживання чи особистого обшуку підозрюваної особи чи негласних слідчих (розшукових) дій, а також шляхом проведення інших процесуальних дій, зокрема тимчасового вилучення майна, тимчасового доступу до речей і документів. Слід зазначити, що відповідно до ч. 9 ст. 170 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) у невідкладних випадках і виключно з метою збереження речових доказів або забезпечення можливої конфіскації чи спеціальної конфіскації майна у кримінальному провадженні щодо тяжкого чи особливо тяжкого злочину за рішенням Директора Національного антикорупційного бюро України (або його заступника), погодженим прокурором, може бути накладено попередній арешт на майно або кошти на рахунках фізичних або юридичних осіб у фінансових установах. Такі заходи застосовуються строком до 48 годин. Невідкладно після прийняття такого рішення, але не пізніше ніж протягом 24 годин, прокурор звертається до слідчого судді із клопотанням про арешт майна. Якщо протягом 24 годин прокурор не звернувся до слідчого судді із клопотанням про арешт майна або якщо в задоволенні такого клопотання було відмовлено, попередній арешт на майно або кошти вважається скасованим, а вилучене майно або кошти негайно повертаються особі [1]. На нашу думку, наявність відповідної законодавчої норми може призвести до неефективності здійснення доказування стороною обвинувачення прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою

особою, адже якщо слідчий суддя відмовить прокурору у задоволенні клопотання про арешт відповідних предметів чи документів, то вони підлягатимуть поверненню особі, у якій вони були вилучені (у тому числі це може бути навіть і сам предмет прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди) і, як результат, це призведе до втрати відповідних доказів, оскільки особа їх може приховати або знищити.

Певні проблемні питання виникають й щодо доступу до відповідних предметів і документів, які в подальшому можуть бути використані стороною обвинувачення як докази, під час проведення такої процесуальної дії як тимчасовий доступ до речей і документів (глава 15 КПК України). Так, зокрема результати проведеного аналізу матеріалів кримінальних проваджень цієї категорії свідчать про те, що на практиці клопотання слідчого, прокурора про тимчасовий доступ до речей і документів розглядаються судом по декілька тижнів, що у свою чергу не дозволяє стороні обвинувачення своєчасно отримати, вивчити (проаналізувати) та використати у процесі доказування відповідні речі чи документи, а в окремих випадках призводить до їх втрати чи знищення. Наявність цієї проблеми зумовлено тим, що чинний КПК України не визначає потягом якого строку слідчий суддя зобов'язаний розглянути клопотання сторін кримінального провадження про тимчасовий доступ до речей і документів. У цьому контексті заслуговує на підтримку точка зору М. А. Погорецького та О. І. Коровайка, які зазначають на тому, що в таких випадках необхідно керуватися загальними нормами КПК щодо процесуальних строків, а також дотримуватися принципу розумності строків [2, с. 237]. Виходячи з положення розумності строку та визначеності межі граничного строку, встановленого ч. 1 ст. 114 КПК України, слідчий суддя, суд має право встановлювати процесуальні строки з урахуванням обставин, встановлених під час відпо-

відного кримінального провадження. Оскільки існує два порядки розгляду слідчим суддею, судом клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів, встановлювати процесуальні строки їх розгляду, доцільно, виходячи з наступного. Так, перший порядок в полягає в тому, що після отримання клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів слідчий суддя, суд здійснює судовий виклик особи, у володінні якій знаходяться речі та документи. У такому випадку доцільно призначити клопотання до розгляду у строк, необхідний для отримання такою особою повістки про судовий виклик. Другий порядок застосовується, якщо стороною, яка звернулася з клопотанням, доведено наявність достатніх підстав вважати, що існує реальна загроза зміни або знищення речей чи документів. У такому випадку клопотання розглядається слідчим суддею, судом без виклику особи, у володінні якій вони знаходяться. Враховуючи реальну загрозу зміни або знищення речей і документів, на нашу думку, у такому випадку подання має бути розглянуто невідкладно [2, с. 236]. Такий підхід поділяється й іншими дослідниками [3, с. 196]. При цьому, доцільно звернути увагу на те, що про обґрунтованість наукового підходу, запропонованого М. А. Погорецьким та О. І. Коровайком свідчить те, що він був цілком позитивно сприйнятий практичними працівниками судових органів і відображений в узагальненнях судової практики Вищого спеціалізованого суду України щодо розгляду слідчим суддею клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального від 07.02.2014 р. [4]. Саме такого підходу повинні дотримуватися й слідчі судді під час розгляду клопотань слідчого, прокурора про тимчасовий доступ до речей і документів у кримінальних провадженнях щодо прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою.

Звертає на себе увагу й те, що під час розгляду клопотань слідчого прокурора

про тимчасовий доступ до речей і документів у кримінальних провадженнях цієї категорії досить часто слідчі судді вимагають у слідчих та прокурорів надавати на підтвердження таких клопотань відповідні ґрунтовні докази вчинення протиправного діяння, які одержати інакше, ніж при проведенні вказаних процесуальних дій, практично неможливо.

Одним із ефективних, а в окремих випадках єдино можливих, засобів отримання доказів стороною обвинувачення у кримінальних провадженнях, на що слушно звертають увагу окремі науковці [5; 6; 7; 8 та ін.], у тому числі й під час досудового розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою є негласні слідчі (розшукові) дії (глава 21 КПК України). Варто зазначити, що саме завдяки негласним слідчим (розшуковим) діям найчастіше стороні обвинувачення вдається отримати докази, що свідчать про прийняття службовою особою пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди. Водночас, лише негласні слідчі (розшукові) дії, передбачені ст. 264 (зняття інформації з електронних інформаційних систем) і ст. 268 (установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу) КПК України, можуть здійснюватися під час досудового розслідування щодо будь-якого злочину, незалежно від його тяжкості. У той же час, інші важливі негласні слідчі (розшукові) дії, такі як, наприклад, аудіо-, відеоконтроль особи чи місця, спостереження за особою, річчю чи місцем тощо, можуть бути проведені лише під час розслідування тяжкого або особливо тяжкого злочину, що, у свою чергу, унеможливає їх проведення у разі вчинення злочину, передбаченого ч. 1 ст. 368 КК України. У зв'язку з чим, на наш погляд, у КПК України необхідно внести відповідні зміни та доповнення, згідно з якими допускалася можливість проведення негласних слідчих (розшукових) дій не лише щодо тяжких або особливо тяжких корупційних злочинів, а й щодо ко-

рупційних злочинів середньої тяжкості.

Певні труднощі щодо отримання доказів стороною обвинувачення у кримінальних провадженнях щодо прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою зумовлені також й складністю процедури отримання дозволу на проведення негласних слідчих (розшукових) дій щодо окремої категорії осіб, зокрема щодо народних депутатів. Так, згідно з ч. 3 ст. 480 КПК України порушення таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної і іншої кореспонденції та застосування інших заходів, в тому числі негласних слідчих (розшукових) дій, що відповідно до закону обмежують права і свободи того ж народного депутата України, допускаються лише у разі, якщо Верховною Радою України попередньо надано згоду на притягнення його до кримінальної відповідальності, якщо іншими способами одержати інформацію неможливо.

У той же час, передбачена законом процедура одержання такої згоди затягується як в часі, так і тягне за собою розголошення намірів сторони обвинувачення викрити такого народного депутата у вчиненні цього злочину. Так, відповідно до ст. 219 Закону України «Про регламент Верховної Ради України» [9] Голова Верховної Ради України пропонує народному депутату, щодо якого внесено подання про надання згоди на притягнення до кримінальної відповідальності, затримання чи арешт, подати протягом п'яти днів письмові пояснення комітету, до предмета відання якого належать питання регламенту, і доручає зазначеному комітету надати висновок щодо подання про надання згоди на притягнення до кримінальної відповідальності, затримання чи арешт його згідно із законом.

Окрім того, відповідно до ст. 220 Закону України «Про регламент Верховної Ради України» профільний комітет, з метою підготовки висновку щодо наявності підстав для надання згоди на притягнен-

ня до кримінальної відповідальності, затримання чи арешт цього депутата, відповідно до закону визначає достатність, законність і обґрунтованість подання, законність одержання доказів, зазначених у поданні, і встановлює наявність відповідних скарг. На засідання комітету також запрошується особа, щодо якої внесено подання, якій, у зв'язку з цим, обов'язково стане відомо про наявність тих чи інших доказів у справі.

Таким чином, можемо зробити висновки, що наявна процедура отримання дозволу на проведення негласних слідчих (розшукових) дій щодо народних депутатів є недосконалою та такою, що створює небезпеку щодо розголошення інформації не лише про наявність у сторони обвинувачення доказів винуватості народного депутата у прийнятті пропозиції, обіцянки або одержанні неправомірної вигоди, а й про самі наміри слідства, у зв'язку з чим стає неможливим планувати, а тим більше проводити відповідні негласні слідчі (розшукові) дії для встановлення факту вчинення корупційного злочину. У зв'язку з чим, з метою забезпечення своєчасного отримання доказів

та оперативності здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень за фактом прийняття службовою особою пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди чи інших корупційних злочинів, необхідно спростити законодавчу процедуру отримання дозволу на проведення негласних слідчих (розшукових) дій щодо народних депутатів, з урахуванням того, що відомості про факт та методи проведення негласних слідчих (розшукових) дій є об'єктом державної таємниці й розголошенню не підлягають. Відповідно доцільно внести відповідні зміни та доповнення до КПК України й Закону України «Про регламент Верховної Ради України».

Отже, як бачимо на практиці виникає низка проблемних питань, пов'язаних із здійсненням стороною обвинувачення доказування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою. Надані пропозиції та запропоновані шляхи вирішення викладених нами проблем, безумно, забезпечать належний рівень здійсненням стороною обвинувачення доказування у кримінальних провадженнях цієї категорії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 9–10. – Ст. 474.
2. *Погорецький М. А.* Застосування тимчасового доступу до речей і документів у кримінальних провадженнях про злочин, учинені організованими злочинними угрупованнями / М. А. Погорецький, О. І. Коровайко // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика): наук. – практ. журн.; Міжвід. наук. – досл. центр з проблем б-би з орг. злоч. – К., 2013. – № 1 (29). – С. 234–242.
3. *Малюга Р. В.* Кримінальне процесуальне доказування контрабанди наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів у досудовому розслідуванні: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 / Р. В. Малюга; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – Київ, 2015. – 273 с.
4. Узагальнення судової практики щодо розгляду слідчим суддею клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження: Витяг Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 07.02.2014 р.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/n0001740-14/page>.
5. *Погорецький М. А.* Негласні слідчі (розшукові) дії: проблеми провадження та використання результатів у доказуванні / М. А. Погорецький // Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. – Київ. – 2013. – № 1. – С. 270–277.
6. Лук'янчиков Є. Негласні слідчі (розшукові) дії – засоби процесуального доказування / Є. Лук'янчиков, Б. Лук'янчиков // Право України. – 2014. – № 10. – С. 106–115.
7. *Сергеева Д. Б.* Негласные следственные (розыскные) действия как средства познания в уголовном процессе / Д. Б. Сергеева // Вестник Московского государственного областного университета. Серия «Юриспруденция». – 2014. – № 1. – С. 41–49.

8. *Старенький О.* Використання негласних слідчих (розшукових) дій як засобів доказування у кримінальному провадженні на досудовому розслідуванні / М. Цуцкірідзе, О. Старенький // *Право України*. – 2015. – № 1. – С. 152–161.

9. Про регламент Верховної Ради України: Закон України від 10.02.2010 № 1861-VI: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1861-17>.

Baganets O. Proving of the prosecution acceptance of an offer, promise or receiving illegal benefits by an official.

In the article highlighting the problematic issues of the proving of the prosecution acceptance of an offer, promise or receiving illegal benefits by an official.

During the investigation of the facts acceptance of an offer, promise or receiving illegal benefits by an official, one of the priority tasks of the investigator and the prosecutor is to identify a subject of undue benefits and documents, including management (decrees, orders, protocols), accounting, private (drafts, letters, records in desktop calendars, notebooks, telephone directories and on separate sheets) and others (hotel bill, registration of vehicles, purchase of an apartment), which may indicate the acceptance of an offer, promise or receiving illegal benefits by an official and agreements between the person receiving undue benefits, and the person who has, for the amount of illegal gains, time and place of meetings, etc.

Attention the attention of the fact that during the consideration of petitions investigating prosecutor temporary access to objects and documents in the criminal proceedings in this category often require to investigators and prosecutors to provide in support of applications corresponding solid evidence of the commission of unlawful acts that get differently in the course of these proceedings, it is impossible.

It is noted that one of the most effective, and in some cases the only possible, means of obtaining evidence by the prosecution in criminal proceedings, including during the pre-trial investigation of the acceptance of an offer, promise or receiving illegal benefits by an official is covert investigative (search) actions.

It is concluded that certain difficulties in obtaining evidence in criminal proceedings of the acceptance of an offer, promise or receiving illegal benefits by an official and also due to the complexity of procedures for obtaining permission to their conduct on a particular category of people, including the people's deputies.

Keywords: *prosecution; evidence; proving; illegal benefits.*

Стаття надійшла до редакції журналу 04.11.2015 р.